

INFERNO

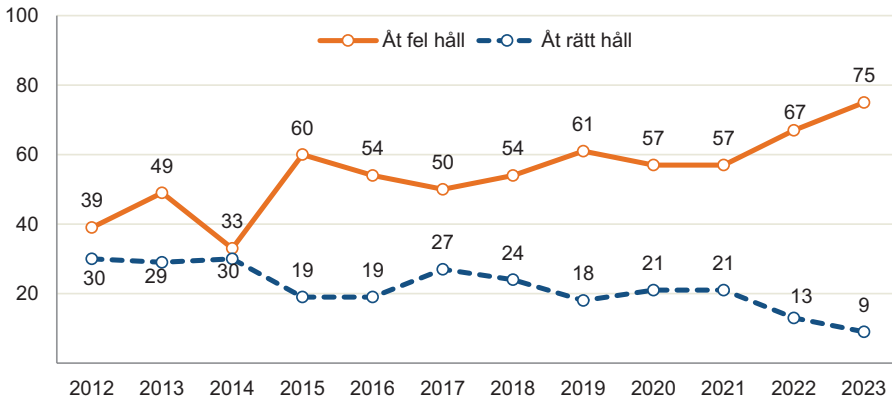
ULRIKA ANDERSSON, BJÖRN RÖNNERSTRAND
OCH ANDERS CARLANDER

I Dante Alighieris *Inferno* finns ett citat som har gått till historien. Ovanför porten till helvetet ser berättaren en inskription som slutar med raden ”lasciate ogni speranza, voi ch’entrate”. Denna slutrad har citerats så ofta att den fått karaktär av ordspråk. På svenska brukar den numera återges med orden ”lämna allt hopp, ni som går över tröskeln” (*Inferno*, III, 9).

I berättelsens fortsättning får inskriptionen sin förklaring. Genom porten nedstiger Dante till Inferno, det underjordiska dödsrike, där syndare utan hopp om räddning ska plågas under återstoden av evigheten. Där träffar han människor som saknar hopp, därför att de i jordelivet gjort sig skyldiga till sådant som mord, förräderi, stölder, girighet eller hyckleri. Men på Dantes tid, under tidigt 1300-tal, var det inte bara de döda som kunde sakna hopp. Hans *Inferno* är i mångt och mycket en spegling av den jordiska tillvaron i det samtida Europa. Det var en värld som ofta styrdes av lögnare, bedragare eller våldsvarkare.

Mörk bild av utvecklingen i Sverige

Steget över till vår egen samtid tycks stundom inte särskilt stort. Gängvåld, ekonomisk kris, klimathot, politisk instabilitet, militär upprustning och krigsrapportering har i det närmaste blivit en del av vardagen. För den som är dystopiskt lagd finns det många problem att peka på. I detta inledande kapitel riktar vi blicken mot hur den svenska befolkningen upplever utvecklingen i Sverige generellt såväl som i relation till ekonomiska bedömningar och samhällsoro. Det är tydligt att vad det än är för tröskel vi har gått över, så upplever svenskarna en hopplöshet av sällan skådad grad. I alla fall i så måtto att en rekordstor andel av svenskarna anser att utvecklingen i Sverige går åt fel håll. Resultaten från 2023 års nationella SOM-undersökning visar att tre av fyra svenskar gör denna bedömning (figur 1). Andelen som anser att utvecklingen går åt rätt håll är också rekordlåg – knappt en av tio tycker så. En blick i backspegeln visar att optimismen var betydligt större för drygt ett årtionde sedan. Då var nära nog en tredjedel av befolkningen positiva till utvecklingen. Visserligen dominerade även då den mer dystra bilden över den positiva, men differensen var betydligt mer marginell. Därefter har gapet mellan andelen negativa och andelen positiva successivt vuxit sig större. År 2023 uppgick differensen till 66 procentenheter, vilket med råge slår tidigare års skillnader.

Figur 1 Andel som bedömer att utvecklingen i Sverige är på väg åt rätt håll och åt fel håll, 2012–2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?* Svartalternativen var *Åt rätt håll*, *Åt fel håll* samt *Ingen uppfattning*. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Antal svar var 1 545 år 2012 och 6 700 år 2023.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012–2023.

Exakt vad som ligger bakom svenskarnas pessimism går inte att säga med säkerhet, i alla fall inte med hjälp av resultaten från den nationella SOM-undersökningen. Men genom att jämföra grupper och koppla samman olika svarmönster kan vi komma en bit på väg. Låt oss börja med gruppjämförelser och först med avseende på skillnader mellan olika demografiska grupper respektive nyhetskonsumenter.

Det första vi kan konstatera är att den pessimistiska bedömningen överlag är dominerande, i den bemärkelsen att en klar majoritet i respektive grupp gör bedömningen att utvecklingen i Sverige går åt fel håll (tabell 1). Mest pessimistiska är 30–64-åringar och högutbildade. Bland dessa upplever fyra av fem att utvecklingen går åt fel håll. Mer optimistiska, eller snarare mindre pessimistiska, är yngre individer under 30 år (71 procent), äldre över 64 år (69 procent), personer som definierar sin könstillhörighet som ”Annat” (67 procent) samt lågutbildade (63 procent). Äldre och lågutbildade står också ut på ett annat sätt då en relativt stor andel saknar uppfattning i frågan (21 respektive 27 procent). Sett till boendeområde är skillnaderna i synen på Sveriges utveckling relativt små. Andelen pessimister är i paritet med genomsnittet oavsett om individerna bor på ren landsbygd, i mindre tätort, i större tätort eller stad respektive i någon av landets tre storstäder.

När det gäller nyhetsanvändning framträder ett mönster där andelen som anser att utvecklingen går åt fel håll successivt ökar ju mer frekvent individerna tar del av nyhetsmedier. Bland personer som sällan eller aldrig tar del av nyheter uppger 64 procent att Sverige utvecklas åt fel håll, en andel som bland regelbundna nyhetskonsumenter (3–7 dagar/vecka) är 76 procent. Det är rimligt att tänka sig att en

större exponering för nyheter bidrar till ökad medvetenhet om vad som pågår i samhället, vilket i sin tur påverkar individernas bild av hur situationen i samhället ser ut på olika områden (Blekesaune m.fl., 2012; Andersson, 2021).

Tabell 1 Synen på utvecklingen i Sverige, efter kön, ålder, utbildning, boende och nyhetsvanor, 2023 (procent)

	Åt rätt håll	Åt fel håll	Ingen uppfattning	Summa	Antal svar
Samtliga	9	75	16	100	6 700
Kön					
Kvinna	8	74	18	100	3 446
Man	10	76	14	100	3 182
Annat	14	67	19	100	72
Ålder					
16–29 år	13	71	16	100	813
30–49 år	8	78	14	100	1 835
50–64 år	7	81	12	100	1 690
65–90 år	10	69	21	100	2 361
Utbildning					
Låg	10	63	27	100	938
Medellåg	9	75	16	100	1 764
Medelhög	9	77	14	100	1 495
Hög	9	78	13	100	2 323
Boende					
Ren landsbygd	7	76	17	100	867
Mindre tätort	8	73	19	100	1 249
Stad eller större tätort	9	76	15	100	3 216
Stockholm, Göteborg, Malmö	10	76	14	100	1 201
Nyhetskonsumtion					
3–7 dagar/vecka	8	76	16	100	5 978
1–2 dagar/vecka	13	71	16	100	351
Mer sällan/aldrig	13	64	23	100	371

Kommentar: Frågan löd *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?* Svarsalternativen redovisas i tabellen. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Utbildning har kodats enligt följande: Låg = grundskola eller motsvarande, Medellåg = gymnasium eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning ej högskola/universitet eller högskola/universitet kortare än 3 år, Hög = högskola/universitet minst 3 år. Nyhetskonsumtion avser hur ofta personen tar del av nyheter från tv, radio, morgon- eller kvällspress.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Låt oss nu titta närmare på de ideologiska och partipolitiska dimensionerna av synen på utvecklingen i Sverige. Vad gäller ideologi kan vi konstatera att personer på de ideologiska flankerna – klart till vänster respektive klart till höger – tar ställning i frågan i betydligt högre utsträckning än vad personer gör som står i mitten ideologiskt. Det är kanske inte så överraskande, men skillnaderna är likväl slående. Men det finns också en ideologiskt kopplad skillnad i pessimism. Hela 84 procent av dem som står klart till vänster anser att Sverige går åt fel håll (tabell 2). Sju procent i denna grupp anser att Sverige går åt rätt håll. Skillnaden är inte milsviid, men i jämförelse är det något muntrare tongångar bland personer något till vänster (75 procent), något till höger (76 procent) och klart till höger (78 procent). Minst missnöjda är gruppen som varken står till vänster eller höger. Andelen som anser att Sverige går åt fel håll i denna grupp är 68 procent.

Partipolitiskt följer sympatisörerna det ideologiska mönstret. Starkast är missnöjet på ytterkanterna, bland personer som stödjer Vänsterpartiet (85 procent 'Åt fel håll') och Sverigedemokraterna (83 procent). Minst missnöjda är sympatisörerna till två av regeringspartierna: andelen pessimister är 65 procent bland kristdemokrater och 68 procent bland liberaler.

Att regeringsinnehav, eller i alla fall en del av regeringsunderlaget, innebär en mer positiv hållning verkar stämma om man jämför med synen på Sveriges utveckling bland personer till vänster, innan regeringsskiftet 2022. Ett nedslag vad gäller denna fråga gjordes av Johan Martinsson i ett kapitel i 2022 års forskarantologi från SOM-institutet, *Du sköra nya värld*. Med utgångspunkt i 2021 års nationella SOM-undersökning konstaterade Martinsson (2022) att andelen optimister var 28 procent bland dem klart till vänster och 31 procent bland dem något till vänster. Om vi jämför förändringen mellan 2021 och 2023 står Miljöpartiet för det partipolitiskt största tappet. I SOM-undersökningen 2021 ansåg 35 procent av sympatisörerna till Miljöpartiet att Sverige var på väg åt rätt håll. År 2022 var andelen 17 procent (Andersson m.fl., 2023) och i undersökningen 2023 var den 6 procent.

Ett intressant fynd är emellertid att någon motsvarande ökning inte syns bland sympatisörerna till regeringspartierna eller till Sverigedemokraterna. Det är visserligen en större andel av sverigedemokratiska sympatisörer som svarar att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll 2023 jämfört med 2021, men ökningen är endast fyra procentenheter och inte statistiskt säkerställd (3 procent åt rätt håll 2021, 7 procent 2023). En förklaring till rekordnivåer av missnöje med Sveriges utveckling är alltså att förlusten av regeringsinnehav vid valet 2022 har bidragit till ökad pessimism bland personer till vänster, men valvinsten bidrog inte till ett minskat missnöje bland personer till höger. Ett annorlunda mönster kunde ses i samband med regeringsskiftet 2014. De sympatisörer vars partier förlorade regeringsmakten fick då som nu en mer pessimistisk syn på utvecklingen i Sverige men pessimismen bland vinnarpartiernas sympatisörer minskade markant (Andersson m.fl., 2023). Exempelvis sjönk andelen socialdemokratiska sympatisörer som ansåg att utvecklingen gick åt fel håll från 61 procent år 2013 till 49 procent år 2014.

Utöver betydelsen av ideologi och partisympati kan vi också se en mycket stark koppling mellan förtroende för regeringen och synen på utvecklingen i Sverige. Bland personer med mycket stort förtroende för regeringen är andelen som ser ljust på Sveriges utveckling 30 procent (tabell 2). Motsvarande andel bland personer som hyser mycket lågt förtroende är 2 procent. Sett till förtroende och vänster-högerposition är det tydligt att andelen som ser positivt på utvecklingen i Sverige är klart större bland förtroendefulla som står till höger alternativt i mitten (32 procent) jämfört med förtroendefulla som står till vänster (19 procent).

Tabell 2 Synen på utvecklingen i Sverige, efter ideologi, partisympati och förtroende för regeringen, 2023 (procent)

	Åt rätt håll	Åt fel håll	Ingen uppfattning	Summa	Antal svar
Samtliga	9	75	16	100	6 700
Ideologisk position					
Klart till vänster	7	84	9	100	800
Något till vänster	8	75	17	100	1 502
Varken till vänster eller höger	8	68	24	100	1 881
Något till höger	11	76	13	100	1 609
Klart till höger	12	78	10	100	777
Partisympati					
Vänsterpartiet	7	85	8	100	458
Socialdemokraterna	7	74	19	100	2 290
Centerpartiet	12	70	18	100	283
Liberalerna	13	68	19	100	259
Moderaterna	13	72	15	100	1 267
Kristdemokraterna	14	65	21	100	170
Miljöpartiet	6	78	16	100	264
Sverigedemokraterna	7	83	10	100	893
Förtroende för regeringen					
Mycket stort	30	55	15	100	158
Ganska stort	18	65	17	100	899
Varken stort eller litet	6	72	22	100	1 055
Ganska litet	4	85	11	100	845
Mycket litet	2	90	8	100	374

Kommentar: Frågan löd *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?* Svartalternativen framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Frågan om ideologi löd *Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?* Frågan om partisympati löd *Vilket parti tycker du bäst om idag?* Frågan om förtroende för regeringen löd *Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?* Antal svars personer framgår av tabellen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Ekonomiska bedömningar och upplevd utveckling går hand i hand

Vi har hittills kunnat konstatera att det finns vissa demografiska och politiska skillnader i synen på utvecklingen i Sverige, även om samtliga grupper förvisso kännetecknas av uppfattningen att utvecklingen går åt fel håll. Härnäst kommer vi att titta närmare på kopplingen till ekonomi, mer specifikt människors bedömningar av hur ens egna respektive Sveriges ekonomiska förhållanden har förändrats under den senaste 12-månadersperioden. Då den nationella SOM-undersökningens fältperiod ägde rum hösten 2023 och de flesta av svaren kom in under september och oktober betyder det att frågan avser den ekonomiska utvecklingen mellan september/oktober 2022 fram till september/oktober 2023. Det är en intressant tidsperiod att undersöka inte minst eftersom Riksbankens styrränta höjdes kraftigt under hösten 2022. Under samma period skedde också en kraftig ökning av inflationen, vilket bland annat påverkade priset på mat och andra konsumtionsvaror.

Som framgår av tabell 3 avser frågan både den egna ekonomiska situationen och den svenska ekonomin. Resultaten indikerar att det verkar finnas en koppling mellan uppfattningen om utvecklingen i Sverige och bedömningen av de ekonomiska förhållandena. När det gäller den egna ekonomin är andelen som anser att utvecklingen gått åt fel håll 79 procent bland dem vars ekonomiska situation försämrats mellan hösten 2022 och hösten 2023. Motsvarande andel bland dem vars ekonomiska situation har förbättrats är 74 procent, och 70 procent bland dem vars situation förblivit ungefär densamma. Med andra ord kan vi se en tendens till att personer vars ekonomi försämrats också anser att utvecklingen i Sverige går åt fel håll. Än mer tydligt blir detta samband när det gäller Sveriges ekonomi. Av dem som anser att den svenska ekonomin har försämrats är andelen som är negativa till utvecklingen i Sverige 78 procent. Bland dem som däremot anser att Sveriges ekonomi har förbättrats är denna andel endast 46 procent. Det bör dock noteras att andelen som anser att Sveriges ekonomi förbättrats under den 12-månadersperiod som frågan avser är mycket liten – endast ca 1 procent tycker så (n=41). Genom regressionsanalys kan vi emellertid konstatera att både den egna ekonomiska situationen och Sveriges ekonomi signifikant och enskilt hänger samman med synen på utvecklingen i Sverige. Det gäller även vid kontroll för de demografiska och politiska faktorer som vi redogjort för tidigare.

Tabell 3 Synen på utvecklingen i Sverige, efter uppfattning om hur ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna, 2023 (procent)

	Åt rätt håll	Åt fel håll	Ingen uppfattning	Summa	Antal svar
Samtliga	9	75	16	100	6 700
Din egen ekonomiska situation					
Förbättrats	12	74	14	100	465
Förblivit ungefär den samma	11	70	19	100	1 457
Försämrats	7	79	14	100	1 339
Den svenska ekonomin					
Förbättrats	27	46	27	100	41
Förblivit ungefär den samma	19	52	29	100	321
Försämrats	8	78	14	100	2 765

Kommentar: Frågan löd *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?* Svartalternativen framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Frågan om ekonomi löd *Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?* Svartalternativ och antal svar framgår av tabellen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

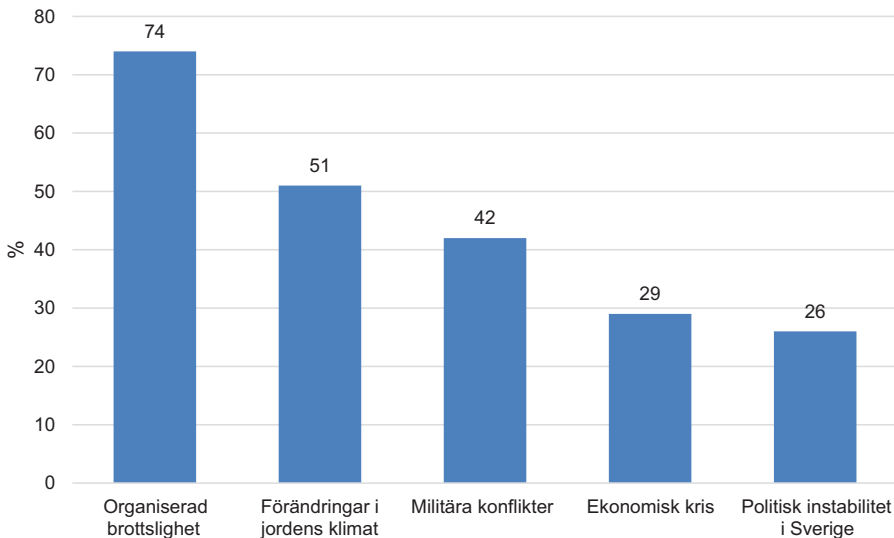
Vi fortsätter vår analys på tema privatekonomi. Men nu använder vi istället en fråga som handlar om hur väl respondenten upplever att hon eller han klarar sig på sin nuvarande inkomst. Resultaten visar att denna faktor, till skillnad från bedömningen av hur den egna och Sveriges ekonomi har förändrats över tid, inte verkar spela någon roll för synen på utvecklingen i Sverige. De som anser att utvecklingen i Sverige är på väg åt fel håll klarar sig ”ganska bra”, om vi tolkar den femgradiga skalans medelvärde rätt i relation till skalans etiketter ($M = 4,12$; $SD = 0,89$), jämfört med de som anser att utvecklingen i Sverige är på väg åt fel håll, som också i allt väsentligt klarar sig ”ganska bra” ($M = 4,02$; $SD = 0,93$). Skillnaden är alltså inte statistiskt signifikant.

Givet stigande räntor blir en intressant fråga om boendeform hänger samman med bedömningen av utvecklingen i Sverige? Svaret blir ett rungande ‘nja’. Det är endast några procentenheter högre instämmande i att Sverige är på väg åt fel håll bland boende i villa eller radhus (77 procent) jämfört med lägenhet eller flerbostadshus (73 procent). Summa summarum när det gäller ekonomins påverkan är således att det i högre grad är upplevelsen av Sveriges ekonomi som påverkar synen på utvecklingen i Sverige, och endast i mindre grad den egna plånboken.

Vilka orosmoln väcker pessimism om Sveriges utveckling?

I nästa steg undrar vi om det finns några specifika frågor kopplat till oro som särskilt tydligt hänger samman med synen på utvecklingen i Sverige? Vi inriktar analysen på fem olika orosmoln som på olika sätt är föremål för aktuell samhällsdebatt. Dessa är organiserad brottslighet, ekonomisk kris, förändringar i jordens klimat, politisk instabilitet och militära konflikter. Samtliga dessa fem är också saker som svenskarna oroar sig för i ganska hög utsträckning. Av dessa orosmoln är oron störst för organiserad brottslighet (74 procent mycket oroliga) och lägst för politisk instabilitet (26 procent mycket oroliga).

Figur 2 Andelen mycket oroade för fem "orosmoln" i Sverige, 2023 (procent)

Kommentar: Frågan om oro löd *Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?* Svarsalternativen var *Mycket oroande*, *Ganska oroande*, *Inte särskilt oroande* samt *Inte alls oroande*. Figuren redovisar andelen *Mycket oroande*. Antal svar var 3 359 för alternativet *Organiserad brottslighet* och 1 644–1 661 för övriga alternativ.

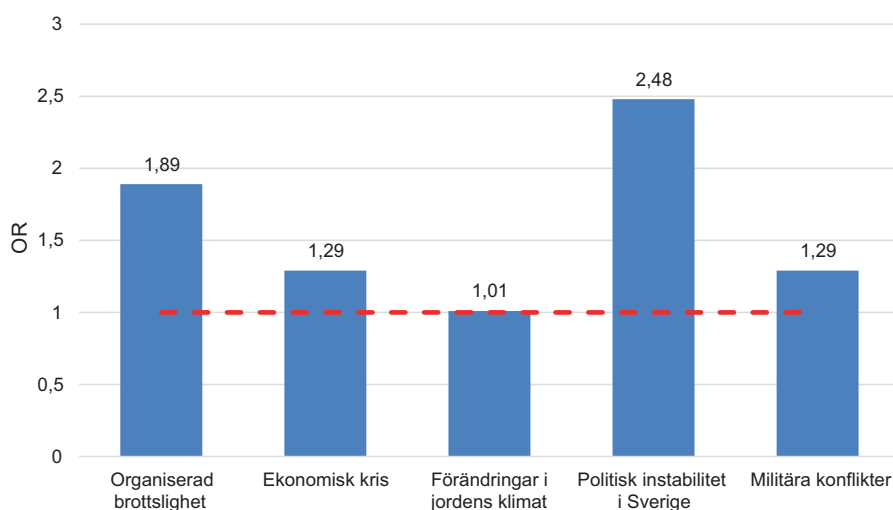
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Graden av oro är så klart intressant i sig, men i detta kapitel fokuserar vi i första hand på frågan om huruvida oro för dessa frågor kan förklara synen på utvecklingen i Sverige, och i så fall i vilken utsträckning. I denna analys använder vi oss av svar där respondenten har valt något av svarsalternativen "åt rätt håll" alternativt "åt fel håll", medan de individer som uppgett att de saknar uppfattning i frågan har uteslutits. Resultaten indikerar att orosfrågorna samvarierar i olika grad med

bedömningen om vart Sverige är på väg (figur 3). Starkast samband finner vi för oro för politisk instabilitet och klart svagast samband, som också är det enda som inte är statistiskt signifikant, är oron för klimatet.

Det mönster som visar sig i figur 3 nedan är emellertid endast associationer och fungerar på det stora hela därför ganska dåligt som förklaringsmodell när det kommer till att förstå den pessimism som präglar allmänhetens bedömning av situationen i Sverige. Varje orosfråga förmår endast förklara någon enstaka procent av variationen i synen på samhällsutveckling.

Figur 3 Relationen mellan bedömning av om utvecklingen i Sverige går åt fel håll och fem frågor om framtidsoro, 2023 (oddskvoter, OR)

Kommentar: Frågan om utvecklingen i Sverige löd *Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?* Svartalternativen var *Åt rätt håll*, *Åt fel håll* samt *Ingen uppfattning*. Frågan om oro löd *Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?* Följt av alternativen *Militära konflikter*, *Politisk instabilitet i Sverige*, *Förändringar i jordens klimat*, *Ekonomisk kris* samt *Organiserad brottslighet*. Svartalternativen var *Mycket oroande*, *Ganska oroande*, *Inte särskilt oroande* samt *Inte alls oroande*. I figuren har svarskalan reverserats så högre värden är lika med högre oro. Figuren visar oddskvoter, OR, från en logistisk regression. Den streckade referenslinjen vid värde = 1 indikerar att det inte finns ett samband, högre värden än 1 innebär ett positivt samband medan värden mindre än 1 är lika med ett negativt samband.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Kompass och karta i en svårnavigerad terräng

Den rekorddystra pessimism som syns i den nationella SOM-undersökningen 2023 när det gäller utvecklingen i Sverige måste med andra ord bero på andra saker än de som vi har fokuserat på i det här kapitlet. Måhända handlar det om ett slags zeitgeist som ingen riktigt kan sätta fingret på – förrän efteråt. Det vi vet med säkerhet är att den samlade bedömningen om utvecklingen i Sverige och trenden över tid är mycket illavarslande, vilket framgår med all tydlighet i det här kapitlet (se figur 1).

Vad som däremot är lite mer optimistiskt, eller kanske möjligen förbryllande givet den mörka synen på utvecklingen i Sverige, är att det är långt ifrån alla resultat i SOM-undersökningen 2023 som skvallrar ens det minsta om att något skulle vara problematiskt. En måhända trivial ledtråd ligger i frågeformuleringen, där ”utvecklingen” skvallrar om en slags bäring och rörelse. Det går möjligen att avfärda några av de ”raka kurvor”[®] som inte har rört på sig de senaste decennierna, som potentiella anledningar till synen på utvecklingen i Sverige. Vi är emellertid inte ensamma om att springa runt och leta efter bollen på en tve tydlig spelplan. Den senaste undersökningen från New York Times tillsammans med Siena College (New York Times, 2024) visar att 64 procent av röstberättigade amerikaner tycker att USA är på väg åt fel håll. Samtidigt, i sann Hans Rosling-anda, indikerar andra mått som exempelvis Human Development Index (HDI) att de flesta länder aldrig har haft det bättre (UNDP, 2024). Det är svårnavigerad terräng. Och kartan är ritad för en annan tid. Kanske den enklaste förklaringen är att vi alla helt enkelt befinner oss på olika nivåer i helvetets nio kretsar, utan någon större insyn eller bryderier kring andra människors kretsar?

Denna bok har vi valt att titulera *Inferno*. Många av kapitlen i boken behandlar allvarliga och aktuella samhällsproblem, svårlösta politiska konflikter och dystopiska framtidsutsikter. Men det betyder inte att de budskap som förmedlas är allt igenom mörka eller hopplösa. Boken innehåller också visioner och förhoppningar. Vi redaktörer hyser förhoppningen att denna antologi kan stimulera till samhällsdebatt om vilka möjliga politiska lösningar som står till buds. Vi hoppas på trevlig och hoppingivande läsning!

Referenser

- Alghieri, D. Den gudomliga komedin. Inferno.
- Andersson, U. (2021). *Sällananvändare av nyheter. Sociala medier, politiskt intresse och tillit spelar avgörande roller*. Rapport 2021:2. Medier & Demokrati, Lindholmen Science Park.
- Andersson, U., Öhberg, P., Carlander, A., Martinsson, J., & Theorin, N. (2023). Ovisshetens tid (inledningskapitel). I U. Andersson, P. Öhberg, A. Carlander, J. Martinsson & N. Theorin (Red.), *Ovisshetens tid*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Blekesaune, A., Elvestad, E., & Aalberg, T. (2012). Tuning Out the World of News and Current Affairs – An Empirical Study of Europe’s Disconnected Citizens. *European Sociological Review*, 28(1), 110–126.
- Martinsson, J. (2022). Varför ett så missnöjt folk? I U. Andersson, H. Oscarsson, B. Rönnerstrand & N. Theorin (red) *Du sköra nya värld*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- New York Times (2024). *Cross-Tabs: April 2024 Times/Siena Poll of Registered Voters Nationwide*. <https://www.nytimes.com/interactive/2024/04/14/us/elections/times-siena-poll-registered-voter-crosstabs.html>
- UNDP (2024). Human Development Report 2023-24. UNDP. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>

